

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
УСЕНКО ОЛЕНИ ЮРІЇВНИ на тему
«Державна інвестиційна політика формування людського капіталу»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю
051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження. Зміни у світовій економіці, зокрема зростання ваги інновацій, цифрових технологій та інтелектуальної праці, обумовлюють необхідність переосмислення стратегій економічного розвитку держав. У цьому контексті людський капітал розглядається не лише як сукупність індивідуальних характеристик працівника, а як структуроутворюючий ресурс, що визначає якість управлінських рішень, рівень національної продуктивності та здатність економіки до адаптації. Державна інвестиційна політика стає інструментом, що має забезпечувати концентрацію ресурсів на формування конкурентоздатного та інноваційно-орієнтованого населення.

Україна перебуває в умовах складного соціально-економічного середовища, зумовленого як внутрішніми структурними дисбалансами, так і зовнішніми викликами, передусім воєнного характеру. Це потребує від держави рішучих кроків у напрямку мобілізації інвестиційних ресурсів на відновлення людського потенціалу, що зазнав значного знецінення через міграцію, втрату доступу до якісних послуг, деструкцію інституційного середовища. Саме в таких умовах питання про ефективну державну інвестиційну політику в галузі людського капіталу стає критично важливим.

З огляду на це, актуальність дослідження зумовлюється необхідністю не лише переосмислення концептуальних основ інвестиційної політики держави у сфері людського капіталу, але й розробки конкретних організаційно-економічних механізмів її реалізації. Це дозволить підвищити результативність державних рішень, забезпечити відтворення людського капіталу на новій якості та сформувати передумови для динамічного посткризового розвитку країни.

Зв'язок роботи з науковими програми, темами, планами. Роботу виконано відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2022 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011 р.; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки., схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 р. № 756-р; тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11.06.2020 р. №454, та наукової теми кафедри соціально-економічних наук Навчального-наукового

інституту права та інноваційної освіти Дніпровського державного університету внутрішніх справ «Національна економіка та інфраструктурні проекти» (реєстраційний номер 0120U104371).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертаційній роботі, забезпечується комплексним міждисциплінарним підходом, що базується на чітко сформульованій методологічній основі. В основі дослідження – поєднання інституціонального аналізу, структурно-функціонального підходу, кількісних методів економічного моделювання, соціологічних опитувань, а також контент-аналізу нормативно-правової бази. Такий методичний арсенал дозволив забезпечити багаторівневу верифікацію отриманих результатів.

Наукові положення спираються на логічно послідовний процес узагальнення, порівняння й оцінювання емпіричних даних, що дозволило сформулювати обґрунтовані висновки щодо взаємозв'язків між державною інвестиційною політикою та якісними змінами в людському капіталі. Економетричні моделі, побудовані в межах дослідження, дозволили виявити чинники впливу на ефективність державного інвестування та підтвердити гіпотези щодо кумулятивного ефекту від таких інвестицій на макро- та мезорівнях.

Рекомендації, запропоновані в дисертації, сформовані на основі ідентифікованих проблем та можливостей трансформації інституційного середовища, з урахуванням сучасних викликів і трендів, таких як демографічне старіння, цифровізація, зміна структури зайнятості. Такий підхід забезпечує їхню обґрунтованість і релевантність, що свідчить про високу доказову силу теоретичних положень та прикладну цінність наданих пропозицій.

Наукова новизна. У дисертаційному дослідженні реалізовано комплексне обґрунтування державної інвестиційної політики як ключового інструменту формування людського капіталу в умовах гібридної кризи, міграційних викликів і технологічної перебудови економіки. Новизна полягає в розробці інституційно збалансованої моделі, яка поєднує елементи професійного оновлення, демографічної підтримки та стимулювання когнітивного зростання через цілеспрямовану інвестиційну активність держави.

Автором вперше обґрунтовано принципи синергійної взаємодії державної інвестиційної, освітньої та міграційної політики в межах єдиного механізму, що враховує ризики інтелектуального відтоку, системні вади у сфері формування мотивації до освіти та розрив між запитами ринку і профілем підготовки кадрів. Визначено функціональні пріоритети нової інвестиційної політики: не лише розширення фінансування, а трансформація

її архітектури – у напрямі гнучкості, поведінкової чутливості та фіскальної адаптивності.

Переосмислено уявлення про роль держави як модератора ринку знань і платформеного координатора доступу до освітніх, медичних і культурних ресурсів. Концептуалізовано інвестиції в людський капітал як основу для інституційної гнучкості економіки, зростання інноваційної активності та підвищення загального рівня соціального добробуту. Виявлено, що лише поєднання гендерно-орієнтованих, регіонально-диференційованих та інноваційних підходів забезпечує здатність інвестиційної політики відповідати складним викликам глобального розвитку.

Методично уточнено засоби вимірювання людського капіталу, акцентовано на переході від статистично-калькулятивного до ціннісно-функціонального та поведінково-індикативного виміру. Запропоновано аналітичну структуру оцінки ефективності державних інвестицій, що охоплює не лише прямі економічні показники, а й ступінь реалізації людського потенціалу, соціальну мобільність і стабільність очікувань.

Дослідження окреслює алгоритми адаптації інвестиційної політики до змін у структурі міграції: запропоновано інтегровану модель зворотного залучення, яка базується на репатріаційних стимулах, підтримці молодіжних програм та розвитку локальної освітньо-наукової інфраструктури. Це формує підґрунтя для побудови внутрішнього ядра людського капіталу як ресурсу економічного суверенітету та стабільності.

Структура і зміст дисертації. Структура дисертаційного дослідження сформована відповідно до логіки наукового аналізу й охоплює вступ, три розділи основного змісту, висновки, список використаних джерел та додатки. Кожен із розділів виконує функцію конкретного етапу дослідження – від формування теоретичної рамки до опрацювання інструментарію державної політики та обґрунтування стратегічних підходів.

Перший розділ має концептуально-теоретичне спрямування. У ньому розкрито методологічні основи дослідження людського капіталу, виокремлено ключові наукові підходи до його визначення, обґрунтовано його економічну природу та еволюцію в контексті трансформацій світової економіки. Особливу увагу приділено аналізу ефекту позитивних екстерналій від інвестицій у нематеріальні активи, ролі освітніх і медичних систем, а також важливості державного втручання в процес формування людського капіталу. В межах розділу також розглянуто гендерні та інституційні виміри управління людським капіталом як фактора інклюзивного економічного зростання.

Другий розділ має аналітично-прикладний характер. У ньому досліджено сучасний стан та динаміку інвестування у людський капітал в Україні, здійснено систематизацію суб'єктів інвестиційної активності, проаналізовано інституційні бар'єри, фінансові потоки та специфіку розподілу ресурсів. Висвітлено вплив соціально-демографічних трансформацій і зовнішніх шоків (зокрема війни та пандемії) на освітню й медичну

інфраструктуру. Розділ містить економетричний аналіз зв'язку між інвестиціями у людський капітал і зростанням ВВП, що дозволило виявити високу чутливість економіки до якісних змін у трудовому потенціалі.

Третій розділ зосереджено на розробці пропозицій з удосконалення державної інвестиційної політики у сфері людського капіталу. У роботі представлено авторську модель інтеграції освітньої, міграційної та інноваційної політики в єдину систему формування кадрового потенціалу. Значну увагу приділено питанням формування національної стратегії реінтеграції молоді, підтримки бізнес-інкубаторів і розвитку цифрових компетентностей. Запропоновані підходи враховують сучасні демографічні ризики, особливості регіонального розвитку та потреби трансформації професійної освіти. Практична значущість одержаних результатів полягає у можливості їх використання для формування адаптивної, соціально відповідальної та економічно ефективної державної політики.

Практична значущість. Практична значущість дослідження проявляється у можливості безпосереднього застосування сформульованих теоретичних положень, інструментів і моделей у практиці розроблення й реалізації державної інвестиційної політики у сфері людського капіталу. Зокрема, запропонована концепція багаторівневого регулювання та узгодження міграційної, освітньої та інноваційної політики може слугувати основою для створення міжвідомчих програм розвитку людського потенціалу, що враховують соціальні, економічні та демографічні реалії.

Розроблені рекомендації щодо оцінювання ефективності державних інвестицій дають змогу удосконалити методологію стратегічного планування, бюджетного прогнозування та результативного фінансування освітніх і медичних послуг. Практичну цінність має запропонована модель адаптації інвестиційної політики до міграційних процесів, що дає можливість збалансовано реагувати на ризики відтоку кадрів та зниження когнітивного потенціалу. Емпіричні результати, зокрема економетричне обґрунтування мультиплікативного ефекту від інвестування у людський капітал, можуть бути використані у сфері державного прогнозування та під час прийняття програмних управлінських рішень.

Повнота викладення у відкритому друку та апробація наукових положень дисертації. Результати дослідження викладено у 8 наукових працях, з яких 5 – статті у наукових фахових виданнях України; 3 – матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій – 3,15 друк. арк., з яких особисто авторів належить 3 друк. арк., що повністю відображають зміст роботи.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Подана дисертаційна робота виконана самостійно, з дотриманням усіх вимог до академічної доброчесності. Усі залучені джерела, положення та результати інших авторів коректно процитовані відповідно до встановлених академічних

стандартів. Текст дослідження не містить випадків некоректного запозичення або використання чужих матеріалів без посилання на першоджерело, що дозволяє стверджувати про відсутність порушень етичних норм наукової діяльності.

Зауваження до змісту дисертаційної роботи. Загалом дисертація справляє позитивне враження як цілісне наукове дослідження, проте в процесі аналізу дослідження виявлено окремі аспекти, які, на нашу думку, доцільно доопрацювати чи уточнити з огляду на підвищення наукової обґрунтованості й повноти представлених положень:

1. В абзаці про розподіл моделей економічного зростання на екзогенні та ендегенні моделі (с.52-53), не зовсім коректно використано формулювання «основна відмінність полягає в тому, що в екзогенних моделях людський капітал підвищує продуктивність праці, але сам процес технологічного прогресу залишається поза межами моделі». Це може ввести в оману, адже в базовій моделі Солоу людський капітал узагалі не фігурує, а технологічний прогрес є екзогенним незалежно від наявності людського капіталу. Тобто варто чіткіше розмежувати базову модель Солоу та її пізніші модифікації з урахуванням людського капіталу, інакше виникає методологічна неточність.

2. У тексті підрозділу 1.3 лише загально зазначено про обмеження бюджетних ресурсів і переорієнтацію на оборонні потреби, однак не розкрито, як саме це позначилось на структурі фінансування освітніх, медичних або наукових програм, не подано прикладів зміни програм чи урізання конкретних інвестицій. Відсутність порівняння довоєнних і поточних стратегічних цілей політики обмежує глибину аналізу та не дозволяє повністю оцінити адаптивність державного інвестування до умов кризи.

3. Доцільно уточнити методологічні підстави порівняння Індексу людського капіталу та Індексу людського розвитку. Хоча в тексті наведено стислий опис відмінностей між цими двома показниками, їх порівняння поки що має радше описовий характер. Для глибшого аналітичного висновку варто було б коротко пояснити, наскільки допустиме таке зіставлення з точки зору методології, зокрема у частині мети побудови, джерел даних та використання в економічному аналізі.

4. У підрозділі вдало подано розвиток неокласичних підходів до оцінювання інвестицій у людський капітал, однак аналіз рівнянь (2.13)–(2.19) виглядає радше як адаптація до національного контексту без чіткого пояснення відмінностей із початковими моделями. Варто чіткіше зазначити, в яких частинах обґрунтування відбувається авторське узагальнення чи спрощення, а в яких — відтворення положень оригінальної теорії.

5. Окремі положення, зокрема щодо інституційної мімікрії, симулякрів знань та фіктивізації людського капіталу, є важливими для критичного аналізу, однак потребують чіткішого аналітичного зв'язку з емпіричними даними або прикладами із практики країн, щоб уникнути надмірної абстракції.

Представлені зауваження мають конструктивний характер і стосуються окремих уточнень чи розширень окреслених у роботі положень. Їх урахування

сприятиме подальшому розвитку досліджуваної проблематики та відкриває перспективи для більш глибокого теоретичного й прикладного осмислення теми.

Висновок. Дисертаційне дослідження Усенко Олени Юріївни вирізняється високим рівнем наукової логіки й методологічної злагожденості, в його межах обґрунтовано інституційні передумови та стратегічні орієнтири удосконалення державної інвестиційної політики у сфері розвитку людського капіталу як ресурсу довготривалої економічної стабільності.

Дисертаційна дослідження відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 507 від 03.05.2024, а її авторка - Усенко Олена Юріївна - заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Опонент:

Вітковський Юрій Петрович,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
Сілезької Академії (м. Катовіце, Польща)

Kierownik Katedry Zarządzania

prof. Yurii Vitkovskiy

Potwierdza autentyczność
Prof. Yurii VITKOVSKI

Rektor Akademii Śląskiej

prof. AŚ dr Aleksander Ostenda

Akademia Śląska
40-555 Katowice, ul. Rolna 43
tel. (32) 202 50 34
NIP 6342513160, REGON 278168801